

ТЕМА : МЕТОДИЧНІ
ПРИЙОМИ ПРОВЕДЕННЯ
ЕКСКУРСІЙ

Зміст

- 1. Класифікація методичних прийомів.
- 2. Показ. Методичні прийоми показу.
- 3. Розповідь в екскурсії. Методичні прийоми розповіді.
- 4. Особливі методичні прийоми на екскурсії.

1. Класифікація методичних прийомів

- Завдання методичних прийомів — забезпечити найкращу дієвість екскурсійного методу повідомлення знань аудиторії.
- Правильне використання методичних прийомів становить одну з основ професійної майстерності екскурсовода.

Залежно від призначення методичні прийоми підрозділяються

методичні прийоми,
завдання яких - допомогти
екскурсоводу встановити
міцні контакти між
екскурсоводом і
екскурсантами

прийоми, завдання яких
допомогтися стійкої уваги
аудиторії до
спостережуваного об'єкта

прийоми, що закріплюють
увагу до розповіді,
збуджують в екскурсантів
інтерес до певних питань

прийоми, що забезпечують
зорове сприйняття
екскурсійного матеріалу

Залежно від об'єкту методичні прийоми поділяються:

загальні,
застосовувані на всіх
екскурсіях

окремі, властиві
одному виду
екскурсій

одиничні прийоми,
використовувані при
спостереженні якого-
небудь одного
унікального об'єкта

Прийоми, що
використовуються у
певну пору року, дня

ОСНОВНІ ПРИЙОМИ

Прийоми показу

Прийоми
розповіді

2 Показ. Методичні прийоми показу

- **Показ** — процес реалізації принципу наочності, наочний спосіб ознайомлення з екскурсійним об'єктом або декількома об'єктами одночасно
- **Показ** може розглядатися як дія (або сума дій) екскурсовода, спрямована на виявлення сутності предмета.
- **Показ на екскурсіях** — багатоплановий процес витягу зорової інформації з об'єктів, процес, під час якого дії екскурсантів виконуються в певній послідовності, з конкретною метою.
- **Показ об'єкта** — це система цілеспрямованих дій екскурсовода й екскурсантів, спостереження об'єктів під керівництвом кваліфікованого фахівця.
- **Показ** припускає аналіз об'єктів, активну самостійну роботу екскурсантів.

Завдання показу па екскурсії полягають у наступному:

- 1) показати екскурсійні об'єкти, що перебувають перед екскурсантами;
- 2) показати об'єкти, яких уже немає (збереглися тільки на фотографії або малюнку);
- 3) показати історичні події, що відбувалися на даному місці, відтворити їх зорову картину;
- 4) показати дії історичного діяча (письменника, художника, полководця), які відбувалися па даному місці;
- 5) показати об'єкт таким, яким він був у період описуваної події.

Зразкова схема послідовності дій екскурсовода при показі об'єкта

1. Екскурсовод визначає, що за предмет (об'єкт) показується екскурсантам.	Визначення
2. Екскурсовод пояснює, що собою представляє об'єкт (характеризує, описує об'єкт).	Характеристика
3. Екскурсовод говорить про призначення об'єкта.	Мета створення
4. Екскурсовод розглядає окремі частини об'єкта.	Екскурсійний аналіз, порівняння
5. Екскурсовод називає автора пам'ятника, архітектора будівлі.	Довідка
6. Екскурсовод розповідає про подію, пов'язаному з об'єктом, його значення.	Оцінка історичної події

Вказівки екскурсовода:

- за часом їхнього впливу на аудиторію:
 - до зустрічі з екскурсійним об'єктом, до початку спостереження;
 - у ході показу об'єкта, коли він перебуває в полі їхнього зору;
 - наприкінці спостереження з метою повідомити методику самостійного огляду екскурсантами подібних об'єктів у майбутньому.
- вказівки, що орієнтують екскурсантів на певні частини або деталі об'єкта (за часом - до спостереження);
- спрямовує увагу екскурсантів на певний об'єкт;
- рекомендують порівняти даний об'єкт з яким-небудь іншим, баченим ними раніше (дається в ході спостереження);
- особливості, що роз'яснюють об'єкт показу з метою його більш глибокого розуміння (в ході спостереження);
- вказівки, що виділяють об'єкт із ансамблю або з ряду подібних йому з навколишнього середовища (природа, забудова);

Види показу в автобусній екскурсії:

на ходу автобуса з вікон при швидкості 50-60 км/год

спостереження з вікон у ході вповільненого руху автобуса при проходженні повз зорові об'єкти

спостереження об'єктів при зупинці автобуса без виходу із салону

на зупинці з виходом екскурсантів з автобуса

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ПОКАЗУ:

- Прийом **ПОПЕРЕДНЬОГО ОГЛЯДУ** - використовується в той момент, коли екскурсанти перебувають на місці розташування пам'ятника. Він являє собою перший щабель спостереження об'єкта. Існують два варіанти використання прийому:

Перший починається зі слів екскурсовода: «А це такий-то

пам'ятник. Ознайомтеся з ним»

Другий варіант використання прийому попереднього огляду полягає в тому, що початком служить коротке вступне слово екскурсовода, в якому

він зверіється до групи на те, що саме слід

Прийом панорамного показу:

- можуть бути використані вежі, дзвіниці, кріпосні стіни, мости та інші високі точки, звідки відкривається панорама міста, поля бою, долини, ріки.
- для активізації сприйняття екскурсантами широкої картини, що відкривається перед ними, необхідно в спостережуваній панорамі виявити композиційний центр і звернути на нього увагу групи;
- екскурсовод повинен показати ті об'єкти, які розкривають тему, перейшовши від загального показу панорами до окремих частин.

Прийом зорової реконструкції (відтворення)

- словесним шляхом відновлюється первісний вигляд об'єкта.
- широко використовують при показі пам'ятних місць, де проходили бої, народні повстання, страйки, мітинги та інші події. Сюди ж відносять місця, пов'язані з життям і діяльністю відомих особистостей.
- Якщо, наприклад, будівля перетворилася в руїни зробити зорову реконструкцію екскурсоводові допомагають її вцілілі частини й деталі.
- Якщо ж будівля не збереглася, на допомогу приходять експонати «портфеля екскурсовода»

Прийом зорового монтажу

- Екскурсовод відновлює потрібний образ, підсумовуючи зовнішній вигляд декількох пам'ятників, а також їхніх окремих частин.
- Складові частини можуть бути «запозичені» з тих об'єктів, які в цей момент служать предметом спостереження екскурсантів.
- У зоровому монтажі можуть бути використані фотографії, креслення, малюнки.

Прийом локалізації подій

- тобто зв'язок подій з конкретним місцем.
- Цей прийом дасть можливість обмежити увагу учасників екскурсії певними рамками, прикувати їхні погляди до даної конкретної території, саме до того місця, де відбулася подія.
- При викладі матеріалу цей прийом передбачає перехід від загального до часткового.

Прийом переключення уваги

- Після спостереження об'єкта екскурсанти за пропозицією екскурсовода переносять свій погляд на інший об'єкт (наприклад, перенос погляду з будинку, побудованого на початку минулого століття, на сучасну багатоповерхову будівлю або перехід від спостереження панорами міста до спостереження об'єктів природи).
- Наявність контрасту збагачує новими враженнями.
- Порівняння об'єктів дозволяє краще зрозуміти спочатку спостережуваний об'єкт.

Прийом абстрагування

- являє собою уявний процес виділення із цілого яких-небудь частин з метою наступного глибокого спостереження.
- Цей методичний прийом дозволяє екскурсантам розглянути ті ознаки предмета, які є основою для розкриття теми (підтеми).
- Прийом абстрагування побудований на спостереженні:
 - а) одного з об'єктів за допомогою уявного відволікання від інших об'єктів, розташованих поруч, на тій же площі або вулиці;
 - б) однієї із частин будівлі (поверху, балкона, ґанку та ін.) при відволіканні від інших його частин, які менш істотні або не

Прийом зорового порівняння.

- використовують різні види порівняння: зорове, словесне, порівняння об'єкта, який знаходиться перед очима екскурсантів з об'єктом, який екскурсанти бачили раніше.
- прийом побудований на зоровому зіставленні різних предметів або частин одного об'єкта з іншим, що перебуває перед очима екскурсантів.
- При цьому порівнюють один з одним як схожі, так і різні за своїм зовнішнім виглядом об'єкти.
- Використання прийому зорового порівняння дає змогу екскурсантам представити дійсну величину об'єкта (наприклад, висоту пам'ятника, довжину кріпосних стін, ширину вулиці), дозволяє скоротити кількість цифр у розповіді, число використовуваних фактів і прикладів, час,

Прийом інтеграції

- побудований на об'єднанні окремих частин спостережуваного об'єкта в єдине ціле.
- Показуючи будівлю, споруду, пам'ятне місце, екскурсовод йде шляхом інтеграції, тобто об'єднання різних сторін, деталей, властивостей, в єдине ціле.
- Спочатку показується кожна будівля окремо, потім екскурсовод поєднує (інтегрує) зорові враження, отримані екскурсантами при спостереженні окремих об'єктів.
- На заключному етапі показу група спостерігає ансамбль як єдність декількох будівель.
- екскурсовод формулює висновки, характеризуючи ансамбль у цілому.

Прийом зорової аналогії

- побудований на порівнянні:
- а) даного об'єкта з фотографією або малюнком іншого аналогічного об'єкта;
- б) спостережуваного об'єкта з тими об'єктами, які екскурсанти спостерігали раніше.
- Механізм дії цього прийому полягає в тому, що екскурсовод «ставить» перед екскурсантами два об'єкти, причому тільки один з них фізично перебуває перед їх очима.
- Завдання екскурсовода, який використовує цей прийом при показі об'єкта, - залучити екскурсантів до активного пошуку аналогії, викликати в пам'яті уявлення про зовнішній вигляд аналогічного об'єкта, який вони бачили на колишніх екскурсіях. При цьому в кожного екскурсанта може бути своя аналогія.

Прийом зорової аналогії іноді називають прийомом асоціації. Особливо часто цей прийом показу будується на асоціації за

Методичний прийом руху

- Перший - рух екскурсантів поблизу об'єкта з метою кращого його спостереження (наприклад, огляд кріпосних стін, рух екскурсантів уздовж конвеєра на заводі та ін.).
- Другий варіант руху як методичного прийому — обхід навколо будівлі, споруду, пам'ятника.
- Третій варіант - рух до пам'ятника. Об'єкт починає поступово вимальовуватися, виникаючи й збільшуючись у розмірах на очах екскурсантів.

Показ меморіальної дошки

- При наявності на екскурсійному об'єкті меморіальної дошки екскурсоводу варто починати з аналізу об'єкта й розповіді про події, з ним пов'язані.
- Тільки після цього увага екскурсантів звертається на меморіальну дошку.
- Якщо меморіальна дошка добре видна екскурсантам і вони вже прочитали напис на ній, екскурсоводі не слід зачитувати її вголос.

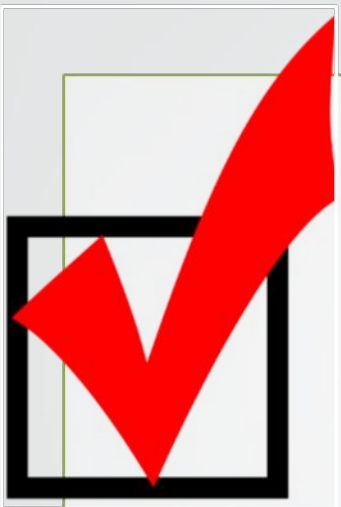
3. Розповідь в екскурсії. Методичні прийоми розповіді.

- Розповідь — умовно прийнята в екскурсійній справі назва усної частини екскурсії, тобто повідомлення і пояснення, які екскурсовод дає групі.
- Розповідь є доповненням до показу зорового матеріалу; вона не повинна бути великою; не можна допускати перетворення екскурсії в лекцію.
- Розповідь — це індивідуальний текст екскурсовода, виконаний їм з дотриманням вимог усної публічної мови.

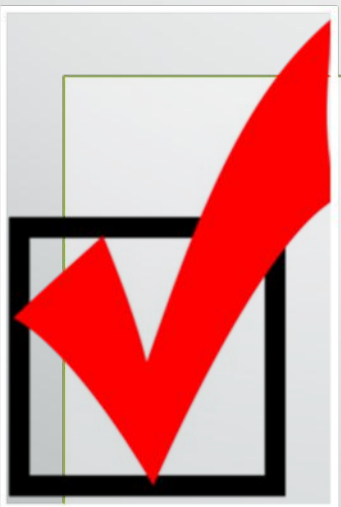
Завдання розповіді:

- 1. Визначає об'єкт;
- 2. Коментує, пояснює, доповнює побачене;
- 3. Реконструює, відновлює те, що не може в цей момент побачити екскурсант;
- 4. Характеристика об'єкта (виявляє їх якості), допомогти екскурсантам правильно побачити, зрозуміти й оцінити об'єкт;
- 5. На основі побаченого прийти до потрібних висновків. У своїй розповіді екскурсовод повідомляє аудиторій і про такі властивості об'єкта, які зорovo не сприймаються.

Форми розповіді:

оповідальна розповідь, що дає екскурсантам ясне уявлення про те, де і яким чином відбувалися події

реконструктивна розповідь, завданням якої є відновлення перед думкою екскурсантів того або іншого об'єкта

Особливості розповіді на екскурсії

- 1. Залежність розповіді від швидкості пересування групи.
- Підпорядкованість розповіді показу.
- 2. Використання в розповіді зорових доказів.
- 3. Адресність розповіді.
- 4. Конкретність екскурсійної розповіді.
- 5. Стверджуючий характер розповіді.
- 6. Наявність підтексту

Прийом екскурсійної довідки

- використовується в сполученні із прийомами зорової реконструкції, локалізації, абстрагування.
- Екскурсовод повідомляє короткі дані про спостережуваний об'єкт: дату будівлі (реставрації), авторів, розміри, призначення та ін.
- За своїм змістом й побудовою даний прийом нагадує шляхову екскурсійну інформацію.

Прийом опису

- ставить своїм завданням надати допомогу в правильному відображенні об'єкта у свідомості екскурсантів (форма, обсяг, з якого матеріалу виготовлений, розташування щодо навколишніх об'єктів).
- розповідь повинна викликати в екскурсантів зорові образи, дозволяє їм подумки представити, як відбувалася подія.
- прийом опису подій має підлеглий характер, замикаючись із методичним прийомом зорової реконструкції.
- в автобусній екскурсії прийом опису використовується при всіх видах показу як з виходом екскурсантів з автобуса, так і без, виходу (спостереження об'єктів з вікна й під час руху автобуса на маршруті)

Прийом характеристики

- побудований на визначенні відмітних властивостей і якостей предмета, явища, людини. В екскурсії дається мовна характеристика об'єктів і «діючих» в екскурсії осіб.
- дається оцінка якісних сторін об'єкта, таких як пізнавальна цінність, художні вартості, оригінальність авторського рішення, виразність, рівень збереженості та ін

Прийом пояснення

- - форма викладу матеріалу, коли в розповіді, крім довідки про історичну подію, розкриваються сутність і причини, що її викликали. Найбільш часто цей прийом використовується у виробничих і природознавчих екскурсіях.
- Екскурсовод пояснює зміст зображеного художником у картині, зміст пам'ятника монументальної скульптури.
- В архітектурній екскурсії за допомогою цього прийому виявляються особливості конструкції будівлі, характерні риси цілого ансамблю.
- Особливість прийому пояснення полягає в тому, що розповідь про об'єкт має доказовий характер

Прийом питань-відповідей.

- в ході розповіді екскурсовод задає різні запитання екскурсантам з метою їх активізації.
- Більша частина запитань не розрахована на те, щоб одержати на них які-небудь відповіді від учасників екскурсії.
- Всі питання на екскурсії можна розділити на кілька видів:
- а) питання, на які екскурсовод відразу ж або після закінчення деякого часу сам дає відповідь, продовжуючи свою розповідь за темою;
- б) питання історичного характеру, що являють собою твердження чого-небудь у формі питання. Такі питання в лекційній пропаганді розглядаються як прийом ораторської мови;
- в) питання екскурсовода, на які відповідають екскурсанти, вони загострюють увагу екскурсантів до змісту екскурсії, вносять деяку розрядку й допомагають
- краще усвідомити підтему

Прийом завдань

- знаходить вираження в звертанні до екскурсантів: «Подумайте, чому цей пам'ятник так названий? Згадайте, на що схожа ця вежа? Які прикмети на місцевості говорять про минуле? Постарайтеся пояснити, чому тут зроблений такий напис. і ін.
- Коли екскурсовод дає подібні завдання, він не припускає, що учасники їх відразу виконають. Прийом націлює увагу екскурсантів на конкретну будівлю, певну частину будівлі, на ті деталі, розуміння яких важливо для засвоєння розглянутих питань.
- Завдання цього прийому - зацікавити екскурсантів, змусити їх задуматися, активізувати свою розумову діяльність, збудити уяву.

Прийом репортажу

- - це коротке повідомлення екскурсовода про подію, явище, процес, очевидцями яких є екскурсанти.
- Складність використання такого прийому полягає в тому, що розповідь у значній своїй частині не готується заздалегідь, вона не входить цілком в індивідуальний текст екскурсовода, а має

Прийом цитування.

- Цитата в екскурсії спрямована на те, щоб викликати у свідомості екскурсантів зоровий образ.
- У тексті екскурсії у вигляді цитат використовуються уривки з художніх творів (проза, вірші).

Прийом новизни матеріалу

- полягає в тому, що в ході розповіді за темою повідомляються факти й приклади, невідомі екскурсантам.
- Цей прийом використовується екскурсоводом у той момент, коли необхідно привернути увагу групи до об'єкта, зробити сприйняття спостережуваного більше ефективним.

Прийом словесного (літературного) монтажу

- Використовуючи його, екскурсовод свою розповідь будує на наборі уривків з різних літературних творів, документальних матеріалів, опублікованих у періодичній пресі.
- Зміст цих уривків розкриває підтему екскурсії або одне з основних її питань.
- Цей прийом дає можливість відтворити картину подій.

Прийом коментування

- використовується екскурсоводом при викладі матеріалу, що роз'ясняє зміст події або задум автора пам'ятника історії й культури, що в цей момент спостерігається екскурсантами. Широко використовується при показі експозицій музеїв і виставок як пояснення до експонатів.

Прийом посилення на очевидців.

- Використання цього прийому в розповіді дає можливість для образного відтворення подій.
- Причому посилення можливі не тільки на особистості але й на неживі об'єкти, наприклад, ...що бачили ці стіни..., це дерево пам'ятає коли...

Прийом співучасті

- Завдання цього прийому - допомогти екскурсантам стати учасниками тієї події, якій присвячена екскурсія.
- Робиться це за допомогою, наприклад, звертання до групи: «Уявіть собі, що ми з вами перебуваємо на цьому полі під час наступу ворожих військ».
- Потім за допомогою прийому зорової реконструкції відновлюється картина бою.

Прийом дискусійної ситуації

- Екскурсовод, використовуючи цей прийом, висуває у своїй розповіді таке положення, що викликає дискусійну ситуацію.
- Цей прийом дає можливість у частині екскурсії замінити монологічну форму матеріалу відкритим діалогом.
- Свою точку зору по висунутому положенню висловлюють два-три екскурсанти. Потім екскурсовод, підводячи підсумки, робить висновки.

Прийом зіштовхування суперечливих версій

- використовується в розповіді екскурсовода, наприклад, при оцінці певної історичної події, твердження дати виникнення конкретного міста або походження назви міста (ріки, озера, місцевості).

Прийом персоніфікації

- використовується для уявного створення образу конкретної людини.
- Рекомендується робити це за допомогою яскравої розповіді про окремі епізоди з життя тих людей, з якими пов'язана тема екскурсії, або на основі опису якої-небудь історичної події, в якій ця особистість брала участь.

Прийом проблемної ситуації

- полягає в тому, що в розповіді екскурсовода ставиться проблема, пов'язана з темою екскурсії.
- Постановка проблеми перед екскурсантами змушує їх задуматися й примушує знайти правильну відповідь на поставлені екскурсоводом запитання.
- У ряді випадків екскурсантам пропонується знайти альтернативу запропонованому рішення питання.

Прийом відступу

- полягає в тому, що в ході розповіді екскурсовод відходить від теми: читає вірш, наводить приклади зі свого життя, розповідає зміст кінофільму, художнього твору.
- Цей прийом прямо не пов'язаний зі змістом екскурсії, тому іноді його називають «прийомом освіжаючого відступу». Його завдання - зняти втому.

Прийом індукції

- застосовується в розповіді, коли необхідно зробити перехід від часткових, одиничних випадків і фактів до загальної картини, загальним висновкам, і в показі, коли екскурсовод від характеристики одного пам'ятника переходить до характеристики цілого ансамблю або системи інженерних споруд.

Прийом дедукції

- як спосіб міркування при переході від загального до часткового.
- У ряді випадків обоидва ці прийоми використовуються при показі одного об'єкта.
- Кожний з них застосовується як взаємне доповнення.

Клімактеричний прийом

- припускає такий виклад екскурсійного матеріалу, коли спочатку повідомляються менш цікаві й малозначні факти й аргументи, потім — більше значні й, нарешті, самі цікаві.
- Така послідовність сприяє наростанню інтересу екскурсантів до розповіді.

Антиклімактеричний прийом

- полягає в тому, що виклад матеріалу в
- розповіді починається з найцікавіших фактів і прикладів,
- у показі - з більш значних за своїм змістом об'єктів. Інтерес до теми, пробуджений в екскурсантів на початку заходу, дозволяє надалі успішно ознайомити їх з менш цікавим матеріалом.

4. Особливі методичні прийоми на екскурсії

ПРИЙОМ ДЕМОНСТРАЦІЇ НАОЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ВКЛЮЧЕНИХ В «ПОРТФЕЛЬ ЕКСКУРСОВОДА»

- **Ілюстративний прийом** - розповідь екскурсовода супроводжується показом посібника.
- **Прийом коментарю** - показ експоната передує розповіді. Розповідь є лише поясненням до експоната з «портфеля» (при показі будівлі демонструється фотографія його внутрішнього оздоблення з наступними коментарями екскурсовода та ін.)
- **Прийом контрасту**, коли фотографія (або малюнок) показується для того, щоб переконати екскурсантів у тому, як змінилося історичне місце (площа, вулиця, будівля), яке в цей момент оглядають екскурсанти;

зустріч
екскурсантів з
одним з учасників
історичних подій

прийом
дослідження.

використання
технічних засобів